

УДК 657.1

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

ACCOUNTING AND ANALYTICAL PROVISION OF ACCOUNTING POLICY FOR COMMITMENTS

ТКАЧУК В.В., ВЛАДІМІРОВА І.В., студенти магістратури*

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Метою статті є систематизація положень елементів облікової політики щодо зобов'язань та відображення їх в наказах про облікову політику підприємств. Розкрито роль зобов'язань у забезпеченні економічного стану підприємств. Висвітлено методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності згідно з П(С)БО та МСФЗ. Запропоновано елементи облікової політики щодо зобов'язань, які необхідно визначати у наказах про облікову політику підприємств.

Ключові слова: бухгалтерський облік, зобов'язання, облікова політика, кредиторська заборгованість за товари (роботи, послуги), забезпечення.

The purpose of the article is to systematize the provisions of the accounting elements of the liabilities and to reflect them in the orders for accounting policies of enterprises. The role of obligations in ensuring the economic condition of enterprises is disclosed. The methodological principles of accounting information on liabilities and their disclosure in the financial statements in accordance with the P (C) of the IAS and IFRS are explained. The elements of the accounting policy for the obligations that are to be specified in the accounting policy orders of enterprises are suggested.

Key words: accounting, liabilities, accounting policy, accounts payable for goods (works, services) security.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У фінансовій звітності і в бухгалтерському обліку зобов'язанням відведене почесне місце, оскільки їх частка у структурі балансу (звіту про фінансовий стан) визначає економічний стан підприємства. Тому якісна розробка складових облікової політики щодо зобов'язань підвищить ефективність всієї системи бухгалтерського обліку. Як свідчить практика, підприємства недостатньо уваги приділяють елементам облікової політики щодо зобов'язань у наказах про облікову політику. Водночас недостатньо опрацьованими залишаються питання щодо розробки методів і процедур щодо обліку зобов'язань, зокрема розрахунків з постачальниками і підрядниками, і серед науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти, що стосуються обліку зобов'язань, висвітлені у працях багатьох учених-економістів. Теоретико-методичним підходам бухгалтерського обліку зобов'язань присвячені праці вітчизняних і зарубіжних вчених Голова С.Ф. [1], Маренич Т.Г. [2], Лузана Ю.Я., Гаврилюка В.М. [3], Адамовської В.С., Попової А.В. [4], Харламової О. [5] та ін. Проте додаткового наукового обґрунтування вимагають питання щодо розробки елементів облікової політики стосовно зобов'язань підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою статті є систематизація положень елементів облікової політики щодо зобов'язань та відображення їх в наказах про облікову політику підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усі підприємства, починаючи з 2000 року, розробляють облікову політику згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». В ній мають відображатися принципи, методи і процедури, які

* Науковий керівник – Зайцев Ю.О., д.е.н., професор

використовуються підприємством для своєчасного складання та подання об'єктивної фінансової звітності. За розробку облікової політики несуть відповідальність керівник і головний бухгалтер конкретного підприємства. Складові облікової політики розробляють і затверджують у наказі про облікову політику підприємства, де мають бути відображені всі способи і процедури, що використовуватиме підприємство для правильного відображення господарських операцій, фінансового стану, достовірного визначення результатів діяльності та забезпечення об'єктивних показників обліку для складання фінансової звітності [6, с. 98].

За даними Амбросова В.Я. і Маренич Т.Г., облік зобов'язань розкрито лише у 15 % наказів про облікову політику сільськогосподарських підприємств [6, с. 99]. Це говорить про те, що такий важливий внутрішньогосподарський нормативний документ, як наказ про облікову політику, ще вимагає суттєвого доопрацювання та удосконалення.

При формуванні і реалізації якісної облікової політики необхідно враховувати встановлені вимоги. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності визначено П(С)БО 11 «Зобов'язання» [7]. А визначення терміну зобов'язання дається в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди. Слід знати, що у фінансовій звітності відображаються лише ті зобов'язання, щодо яких існує ймовірність їх погашення і сума яких може бути достовірно визначена. Отже, кредиторська заборгованість підприємства, щодо якої закінчився термін позовної давності або заборгованість перед ліквідованим підприємством не повинна відображатися у фінансовій звітності, оскільки вже не існує ймовірності її погашення, а отже, не відбудеться вибуття майбутніх економічних вигід.

Якщо на дату балансу раніше визначене зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду.

Зобов'язання в бухгалтерському обліку поділяються на довгострокові, поточні, забезпечення, непередбачені зобов'язання, доходи майбутніх періодів. Поточні зобов'язання – такі, що будуть погашені протягом 12 місяців, починаючи від дати балансу. Довгостроковими є всі зобов'язання, що не є поточними зобов'язаннями. Забезпечення – зобов'язання з не визначеними сумою або часом погашення на дату балансу.

Непередбачене зобов'язання – це:

1) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій і існування якого буде підтверджене лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна або більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; або

2) теперішнє зобов'язання, яке виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоімовірно, що для регулювання зобов'язання треба буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити.

Прикладом непередбачених зобов'язань можуть бути зобов'язання з тимчасового зберігання товарів та інших ТМЦ сторонніх підприємств тощо. Такі непередбачені зобов'язання облічують на позабалансових рахунках підприємства за обліковою оцінкою.

Заборгованість підприємства підлягає розгляду як зобов'язання, якщо вона існує на даний момент і є результатом здійснених господарських операцій (наприклад, придбання товарів чи послуг) або подій.

Зобов'язання, як правило, виникають тоді, коли актив отриманий або коли підприємство уклало безвідмовний договір про придбання активу (кредиторська заборгованість за отримані товари, якщо вони не були заздалегідь оплачені, заборгованість перед банком за отриманий кредит). Зобов'язання можуть бути пов'язані з необхідністю майбутніх платежів для збереження господарських зв'язків підприємства або здійснення нормальної підприємницької діяльності. Зобов'язання мають певний термін виконання, хоча точна дата не завжди може бути відома.

Зобов'язання набувають юридичної сили внаслідок укладених контрактів або статутних вимог. Погашаючи зобов'язання, підприємство, як правило, віддає ресурси, що втілюють у собі економічні вигоди, з метою задоволення претензій іншої сторони. Погашення існуючого

зобов'язання може здійснюватися за допомогою:

- сплати грошових коштів;
- передачі інших активів;
- надання послуг;
- заміни даного зобов'язання іншим;
- перетворення зобов'язань на капітал (за зобов'язаннями, не затребуваними в результаті закінчення терміну позовної давності, ліквідації підприємства-кредитора тощо).

Зобов'язання, пов'язані із затратами, що виникають у ході нормального операційного циклу (у результаті придбання матеріалів, нарахування заробітної плати персоналу та ін.), є поточними навіть тоді, коли, термін їх погашення настає після 12 місяців від дати балансу.

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовують такі види оцінок за: сумою погашення; обліковою оцінкою ресурсів; теперішньою вартістю.

Поточні зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення. Сума погашення - недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, що, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язань під час звичайної господарської діяльності підприємства.

Сума забезпечення визначається за обліковою оцінкою ресурсів, необхідних для погашення відповідного зобов'язання.

Довгострокові зобов'язання, на які нараховуються відсотки, відображаються в балансі за їх теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від умов та виду зобов'язань. Теперішня вартість зобов'язання - дисконтована сума майбутніх платежів, що, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності підприємства.

Порядок обліку зобов'язань за міжнародною стандартизацією передбачено МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». Метою МСБО 37 є забезпечення застосування відповідних критеріїв визнання і методів оцінки забезпечень, умовних зобов'язань і умовних активів, а також розкриття інформації у примітках до фінансових звітів, достатньої для надання користувачам можливості зрозуміти їхній характер, строки і суму [8]. більшою мірою цей стандарт присвячений забезпеченням як зобов'язання з невизначеним терміном або сумою. Водночас зазначається, що забезпечення необхідно відрізнити від інших зобов'язань, таких як торговельна кредиторська заборгованість і нарахування. Торговельна кредиторська заборгованість є зобов'язанням оплатити товари або послуги, що були отримані чи надані, на які виставлені рахунки або які офіційно узгоджені з постачальником. Нарухування є зобов'язанням оплатити товари або послуги, що були отримані або надані, але не були сплачені, на них не були виставлені рахунки або вони не були офіційно узгоджені з постачальником, включаючи суми, які підлягають виплаті працівникам (наприклад, суми, пов'язані з нарахованою оплатою відпусток). На відміну від інших зобов'язань, забезпечення передбачають існування невизначеності щодо терміну або суми майбутніх витрат, необхідних для погашення зобов'язань.

У розумінні міжнародних стандартів фінансової звітності для постачальника за своєю сутністю кредит є фінансовим зобов'язанням, а така кредиторська заборгованість – частиною фінансових інструментів. Згідно з МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» суб'єкти господарювання мають класифікувати всі фінансові зобов'язання й активи як такі, що оцінюються надалі за амортизаційною вартістю [9]. Отже, після первісного визнання необхідно оцінити фінансові активи та фінансові зобов'язання за амортизованою вартістю. Ці відмінності слід урахувати при веденні обліку за міжнародними стандартами.

Для одержання повної інформації про заборгованість по розрахунках з постачальниками і підрядниками слід її класифікувати за термінами погашення: заборгованість, за якою термін оплати не настав; заборгованість, не сплачена у строк; заборгованість, за якою минув термін позовної давності.

В наказах про облікову політику, крім класифікації зобов'язань залежно від термінів її погашення, також необхідно зазначити: оцінку зобов'язань; види забезпечень, які створюються на підприємстві, і порядок їх розрахунку; рахунки бухгалтерського обліку, на яких будуть облічуватися різні види зобов'язань і забезпечень; перелік зобов'язань, що включають до інших довгострокових та поточних зобов'язань; перелік та оцінка непередбачених зобов'язань.

Тому при переході підприємства на МСФЗ потрібно здійснити процес трансформації фінансової звітності. При трансформації розрахунків з постачальниками та підрядниками слід обов'язково провести інвентаризацію цих розрахунків. У ході інвентаризації необхідно встановити:

- наявну кредиторську заборгованість, за якою очікується відтік економічних вигід;
- кредиторську заборгованість, погашення якої здається малоімовірним. Її визнають у складі доходів і в разі відповідності її критеріям умовних зобов'язань така заборгованість має бути відображена у відповідному розділі приміток до річної фінансової звітності;
- реструктуризовану заборгованість за строком погашення більше 12 місяців. Ця заборгованість повинна бути шляхом трансформаційних коригувань рекласифікована в довгострокові фінансові зобов'язання з урахуванням ефекту дисконтування та визнання відповідних фінансових доходів [5, с. 20].

Висновки. Розробка облікової політики підприємства має забезпечувати реалізацію інтересів власників підприємства і визначати ефективність бухгалтерського обліку на підприємстві, включаючи і врегулювання взаємовідносини з іншими фізичними та юридичними особами. Від величини зобов'язань суттєво залежить платоспроможність підприємства.

Запропоновані елементи облікової політики, які необхідно обов'язково включати до наказу про облікову політику підприємства, найбільш повно будуть характеризувати сукупність правил і процедур, що обрані суб'єктом господарювання для ведення бухгалтерського обліку зобов'язань з урахуванням специфічних особливостей його діяльності.

Обґрунтований підхід до формування облікової політики в частині зобов'язань дозволить отримувачам більш повну, достовірну та своєчасну інформацію для здійснення ефективного управління підприємством.

Література.

1. **Голов С.Ф.** Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі: [Практичний посібник] / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко. – К. : Лібра, 2001. – С. 438-465.
2. **Маренич Т.Г.** Бухгалтерський облік в агроформуваннях: [Підручник] / За ред. **В.Я. Амбросова**. – [2-е вид., допов. і перероб.]. – К. : ВД «Професіонал», 2005. – С. 437-635.
3. Облікова політика підприємства: [Навч. посібник] / За ред. **Ю.Я. Лузана, В.М. Гаврилюка**. – [2-е вид., доп. і перероб.]. – К. : Видавництво ТОВ «Юр-Агро-веста», 2009. – 328 с.
4. **Попова А.В.** Невідповідність оцінки зобов'язань за П(С)БО та М(С)БО / **А.В. Попова, В.С. Адамовська** // Основні напрями удосконалення бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах євроінтеграції: Матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 28 травня 2019 р. / Редкол.: Т.Г.Маренич [та ін.]; Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. – Х. : «Стильна типографія», 2019. – С. 143-146.
5. **Харламова О.** Трансформація: акценти щодо об'єктів обліку / **О. Харламова** // Все про бухгалтерський облік, № 56-57, 20 червня 2014 р. – С. 14-23.
6. **Амбросов В.Я.** Облікова політика в агроформуваннях / **В.Я. Амбросов, Т.Г. Маренич** // Економіка АПК. – 2004. – № 7. – С. 96-99.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

